

Штампарија „Слобода“
Гавра Давидовић и Другови
Бранкова 7. — Београд.

Р II-9620

„ЖЕНСКИ ПОКРЕТ“

Право гласа за жене.

Међу женама у свима нашим крајевима опажа се у последње време живо кретање и веома јако интересовање за политички живот. Ово је стога што њима постаје све јасније да политика не може вечито бити привилегована област само за људе, јер појам политике данас је необично проширен, и од тога како се она схвата и води зависи, поред осталог, и то, да ли ће жени у јавном и приватном животу ићи добро, да ли ће она у својим професионалним и породичним односима бити слободна или увек под туторством људи. Пошто је све то данас јасније него икада, то жене у целој нашој држави енергично иступају са захтевима за потпуно изједначење како у породичном и друштвеном животу, тако и у политичком. До сада су одржане у томе смислу четири велике и ванредно добро посећене скупштине у Љубљани, Загребу, Сарајеву и Београду.

Друштво за просвећивање жене и заштиту њених права сазвало је ванредну велику Скупштину 8. маја 1921. год. у Београду.

На сам дан скупштине саса „Касине“ била је дупке пуна женске и мушке публике, која је одушевљено поздравила све говорнице.

Скупштину је отворила г-ђица Милева Петровић, професор II Женске Гимназије овим поздравним говором:

Госпође и Господо,

Оно што човека издваја од свију живих створова на земљи, што је у њему најлепше, јесте његова свест.

И као што од спољњег непријатеља не бране једну државу само бајонети и топови, већ национална свест њених грађана, тако исто за време мира у земљи не одржавају поредак ни жандарми, ни полицијске власти, колико грађанска свест свију чланова друштва.

Зато, једна од најлепших и најозбиљнијих манифестација, јесте манифестација грађанске свести. Грађанке без грађанских права, ја осећам истински понос што и сама данас учествујем у овој импозантној манифестацији ваше грађанске свести. Друштво за просвећивање жене и заштиту њених права нарочито ме је одликовало, кад ми је поверило да вас у његово име поздравим.

Али, маколико била лепа једна манифестација грађанске свести, она има и своје наличје. Јер, кад се манифестује, значи: да је нечије право или угрожено, или погажено, или узурпирано. Наша су права узурпирана. Госпође, у колико вама служи на част што данас овде манифестујете за своја права, у толико жалосно по оне који су нам иста узурпирани!

После великога искушења за време окупације, кад су наше жене дале сјајних примера истрајности, јунаштва и памети, ми смо сматрале, да су за увек прошла она времена игнорисања жене у државном животу; ми смо држале, да ће се за сарадњу на Уставу позвати у Конституанту и жене. Али, извршени су општински избори, исто тако и избори за Конституанту без учешћа једне половине нашега народа, без учешћа српских, хрватских и словеначких жена. И још горе: нацрт Устава не даје женама никаквих политичких права.

Човека обузима неко чудно осећање, кад у руке узме Устав једне земље и помисли колико је труда, напора, времена, новаца, срџбе, љубави, глупости, памети, утрошено за израду неколико стотина нараграфа од чије ће примене зависити судбина једнога целога народа.

Како морају бити поносите чехословачке жене кад отворе Устав своје земље! Њихов Устав, отприлике, почиње овако:

Ми, чехословачки народ, зато што желимо, да као лепо васпитани народ, живимо у миру са својим суседима и да се убр-јимо у културне народе, на основи својих традиција и своје историје доносимо овај Устав — — — — —

И чехословачки државници, као лепо васпитани синови свога народа, одајући признање здравој памети, развијеној ин-телигенцији, великим особинама моралним и богатом искуству својих матера и жена, доносе овај параграф: у чехословачкој држави укидају се све привилегије по рођењу и полу. Као консеквенца тога у Чехословачкој свака жена која има 21 годину гласа, са навршеном тридесетом годином може бити изабрана за посла-ника. После четрдесете године има права да буде бирана за сенатора, ако за то има квалификације.

Чехословачки државници схватили су, да ће најјачу гаранцију суседним наро-дима дати за мир, ако у свој парламенат уведу и жене; њима је било познато да је девиза жена још из најстаријих вре-мена била: *bella matribus detestata* — ратови су матерама одвратни.

Чехословачки државници разумели су како ће се чехословачки народ само тада моћи убројати у културне народе, ако и чехословачке жене буду признате у др-жави као фактор у израђивању њихове културе.

Какво мучно осећање обузима сваку жену у Југославији, кад прочита нацрт нашег новог Устава! У том нацрту жене се лаконски спомињу само једном рече-ницом: Закон ће решити о праву жена.

Госпође, колегинице и другарице, Дру-штво за просвећивање жене и заштиту њених права сматрало је за своју прву дужност, да вас позове на овај протестни збор, да протествујемо против оваквог потцењивања наших способности и узур-пирања наших права. Али, од макаквог резултата био наш данашњи збор, после њега за грађанке у Југославији почиње нов живот; почетак нашега политичког рада већ је ту. Којим ће правцем он ићи, то се за сад још не може рећи; ми ве-рујемо, да ће жене, као што су знале употребити све своје силе и способности да дођу до својих права, умети та своја права да ставе на службу своме народу за један политички живот, који ће бити тако исто беспрекоран и користан, као и у породици.

Делегати из Хрватске, Словеначке, Ср-бије, Далмације, Војводине и Босне, поред велике радости што вас овде данас ви-димо и топлих поздрава, које са овога места шаљемо вашим друштвима, молимо вас да изјавите свима женама својих по-крајина, како смо ми дубоко убеђене, да баш у Југославији, пре него и у једној другој држави, женама треба дати поли-тичка права.

Непријатељи су наши побеђени, али су нам Аустријанци оставили нетрпељивост, суревњивост, мржњу једних према другима. И кад је тај талас мржње захватио у масама наше људе, а прети такође и женама, жене морају бити будне на стражи. Зашто баш жене?

За време славне Мишићеве офанзиве, ми, у Нишу, одахнули од страха и опижени славом наших јунака, излазимо да видимо трофеје српске војске. Од жељезничке станице непрегледна поворка заробљених аустријских војника, плаве се као река аустријски плави шињели. „Тужни су заробљени војници, па нека су баш и непријатељски.“ Кад ова поворка застане, војници разговарају међу собом. „Српски говоре Швабе,“ вичу наша деца. „Не, то нису Швабе,“ објашњавамо им, већ заробљени Чеси, Хрвати, Словенци.“ „Мајко хрватска и словеначка!“ уздишу српске мајке и окрећу се да не гледају заробљене Хрвате и Словенце.

„После аустријске офанзиве, офанзива пегавога тифуса. Она у масама коси заробљене аустријске војнике. Поред Беле Куле, направљене од глава српских јунака, налази се безброј гробова словеначке и хрватске деце.“ И данас кад прођу туда српске мајке, оне тужно уздахну: „Мајко хрватска и словеначка!“

Међу тим гробовима издиже се један скроман споменик са натписом: „Сунце

моје, за тобом умире мајка твоја!“ На томе се гробу за време бугарске окупације убила једна мајка из Војводине за својим јединцем. Кад се глас о њеној смрти у Нишу пронео, онда су чак и Немци и Бугари уздахнули: „мајко војвођанска!“

После катастрофе Србије, кроз Краљево опет непрегледна поворка заробљених војника, само сада нису у плавим, већ у сурим шињелима. У својој рођеној, богатој земљи, уморни, измучени, заробљени српски војници падају на улици у несвест од глади и удараца непријатељских кундака. Цело Краљево претворено је у један тежак уздах: „Мајко, српска, несрећна!“

Хрватице, Српкиње и Словенкиње! У староме Риму, испред римскога форума, биле су намештене статуе римских богова и великих људи; испред југословенског парламента требало би наместити статуу југословенске матере са натписом: држите се Срби, Хрвати и Словенци, да се никад више у Југославији не виде заробљени ни плави, ни сури шињели. А у југословенски парламенат, и у парламенте свију европских држава, мора ући жена; јер та жена, чија су права увек гажена, умеће да заштити свачије право; она, чија је личност негирана, тражиће да се свака индивидуалност поштује; она, којој је способност за науку оспоравана, неће допустити да се производи науке и резултати памети целога човечанства употребљавају

за убијање најбољих чланова друштва!

Госпође и господо, за време овога рата пали су милиони људи, проливано море крви, па ипак свуда се туже да влада криза у сваком погледу.

Сви се у томе слажу, да ће се из те кризе моћи изаћи само помоћу правде и љубави. Јер, „ако правде нема, шта су друго државе, него велика разбојништва.“

Правда захтева да се поштују права сваког народа. Правда изискује да се загарантују права свакој личности у држави. Правда тражи, да се жена призна у држави као личност са свима грађанским правима. Правда императивно налаже, да свака личност у држави, без обзира на пол, уложи у резерву народне снаге: свој физички рад, интелектуални рад и своју љубав.

Зато ће Европу преко рушевина старог друштва, преко мора крви, извести у бољи живот, у лепшу будућност: радник, интелектуалац и слободна и просвећена жена!

Грађанке и грађани! Као што је пре овога рата у свима државама одјекивао поклич: „пролетери свију држава уједините се!“ тако сада, после рата, одјекује нов поклич: Жене свију народа уједините се! Уједините се у борби: за право жене, заштиту деце, социјалну правду и једнакост и за напредак целог човечанства!

После овога говора изабрана је за председницу збора г-ђа Даница Христић председница женског савеза.

Право гласа свима женама

Састале смо се ево ми жене, састале смо се у срцу наше широке домовине — да тражимо правду!

Правду тражимо! А од кога тражимо правду? Од деце своје. О, жене! Умеле сте да усадите у срце деце своје љубав за домовину, умеле сте да их учините јакима и умнима, али нисте умеле да им улијете у душу спознају о вредности вашој. Своје најлепше мисли, жеље, чежње, младост своју, здравље и живот свој дајете синовима својим, а кад одрасту и постану људи, забораве, да је жена била која их је учинила оним што јесу.

О, мајке! Љуто се свети несебичност ваша, љуто се свети на кћерима вашим, на самима вама.

Синови ваши, који говоре да поштују мајку своју, заборављају да је свака жена нечија мајка и да оно што не би ускратили мајци својој, не смеју да ускрате ни једној жени.

„Желим да сваки члан мога народа буде срећан и задовољан и да буду заштићени слаби“ — рекао је наш млади регент.

И ми жене радовале смо се томе. Јер и ми смо веровале да смо чланови овога народа. И ми смо уложиле све своје силе за слободу и добробит домовине. Доказале смо да не спадамо више међу слабе, и ако нас закон убраја међу њих.

Па и тима по закону слабир, обећано је, да ће бити заштићени. А кад се стала правда кројити, заборавило се на нас.

Међу грађане нас не убројише — јер смо жене. Међу слабе нећемо саме да се бројимо, јер слабе нисмо. У овом смо рату то доказале. У нужди смо научиле да станемо на своје ноге.

Жена је положила испит зрелости с одличним успехом и много је цвећа пало пред њене ноге и много је славоспева било кад заћуташе топови и јекну глас слободе. Преко цвећа тога пала је прашина, славоспеви су заборављени и жена би могла опет да се повуче и пропусти поље јавнога рада мушкарцу.

Али тко је једном окушао снагу своју, осетио чврсто тло под ногама, тај не може више да се повлачи у буџак.

Млада наша домовина треба много руку за рад, жене јој их нуде, а она их одбија, јер су те руке — женске.

И ту реч, који се изговара с толиким омаловажењем, ми жене треба да подигнемо високо, да јој дадемо смисао и вредност, која јој припада.

Тражећи грађанска и политичка права

није нама циљ да ликујемо мушкарцу, него да имамо удела и речи, кад се ради о стварима, које задиру у интерес наш и деце наше.

Говоре нам: Не можемо вам дати равноправност док не можете да будете војници. То је, изгледа, још једини адут који бацају, јер сви су докази о тобожњој инфериорности жене већ давно побијени. И ово последње било би лако побити, јер и зато имамо примера из недавне прошлости.

Али питам, ко даје више домовини: мушкарац, који јој даје свој живот, или жена, која јој даје два, три и десет нових живота? Чија је жртва већа: мушкарчева, који је жртвовао себе једнога или жене, која је жртвовала два, три до шест живота?

Не, разлог је тај мало убедљив. Друго је главно, тек нико неће да то гласно призна. А то је страх политичких партија, да се која од њих не би осилила, кад би жене добиле право гласа. Тај је страх оправдан и ми га појмимо.

Тек ми жене, које већ дуго са стране гледамо ту партијску борбу немамо воље да своје свеже силе трошимо у лудо, а још мање имамо воље, да будемо „гласачка стока“ појединих партија.

Ми хоћемо да будемо Југословенке и жене и наш је циљ и наша задаћа, да очувамо јединство домовине наше и да

извојујемо за жене онај положај и она права, која јој припадају као члану народа нашег и читавога човечанства.

Зато треба да се ујединимо у једну чврсту странку, у странку женску, јер само тако достићи ћемо циљ за којим идемо.

Ево нас овде сакупљених жена разних политичких и верских убеђења, напредног и конзервативног мишљења, па гле, све смо пружили руке и пођимо заједно, јер је идеја за коју се боримо свих нас заједничка.

Само тако бићемо јаке, постаћемо сила која ће моћи, удружена у домовини и изван ње, покретати светом.

Циљ је наш слобода, правда и мир за све јединице народа како мушке тако и женске.

Не рат и насиље, не господарство моћних над слабијима.

Часно је умрети за домовину, али је вредније радити и живети за народ и за домовину.

Адела Милчиновић

Женско право гласа за општинске управе*

Кад су од прилике пре 150 година, на америчком конгресу расправљали о првом уставу слободне Америке, једна од најистакнутијих говорница за политичку једнакост жене са мушкарцима, Адемсова, написала је ове речи: „Ако се Устав не би довољно осврнуо на жене, припремићемо се за револуцију и нећемо сматрати својом дужношћу да испуњавамо законе, који нам не дају право гласа и тиме не дају прилике, да своје интересе заступамо.“ Са истим речима ми, југословенске жене, можемо срести данашњи владин нацрт устава, који потпуно запоставља жене као држављанке, једнаке пред законом са мушкарцима.

Велика неправда нам је учињена још онда, кад нам нису дали активно и пасивно право гласа за изборе у Уставотворну Скупштину. Тако је из најважнијег рада — из рада за праведан и модеран

* Говорено на словеначком, са дозволом госпођице Штеби преведено на српски.

устав — искључен већи део народа — жене. Устав је рађен без нас и све његове одредбе биће ипак обвезне за нас; дакле опет имамо дужности без права.

Жена мора као мати, као јавна и приватна чиновница, као раденица, да трпи и ћути — то је све њено право. Морамо прекинути то ћутање и стално тражити, што нам припада, тражити као своје основно право. Нећемо да нам ова, или она, политичка странка то наше право да као поклон, како се је то десило прошле године, када је тадањи министар, др. Корошец, поклонио словеначким женама активно и пасивно право гласа за општинске управе, а нису је у то исто доба добиле и остале жене наше државе. Др. Корошец није испословао словеначким женама право гласа из својега дубоког уверења, да нам то право припада, него зато, да ојача своју странку. Није радио из начела, него ради партиско-политичке надмоћности. Он је започео игру, други су је наставили. Кад је дошла противна политичка струја на владу, укинула је право гласа женама. А не, можда, из начела, да жене имају права да суделују у јавном животу, него из политичке спекулације, јер би женско право гласа сметало демократској странци. Тај начин рада је бесавесно изигравање наших права, које тражимо зато, да бисмо лакше су-

деловале у јавноме животу за срећу и добро друштва.

Темељ добре државне управе је савесно вођење општина, тежња општина напретку, социјалној правди и рационалној употреби општинскога иметка. Живот у општинама сличан је у многим погледима животу у породици, зато је жена по природи предестинирана за рад у општинама. Словеначка пословица гласи, да жена подупире три угла куће (кућа не стоји на земљи, него на жени). Отворите нам врата у општини и подупираћемо онда три угла! Рад општина, у највећој мери буди интерес жене, јер су то исти послови, који су у мањој мери и мањих размера и у животу породичном. Од тих наводим најважније: школско и сиротињско питање, старање за децу, станбено питање, апровизација и општинско имање.

Мати прати и васпитава децу, она надзирава њихов напредак у школи, стара се за душевно и телесно добро деце и она је управо одговорна за сав њихов развитак до самосталности. Ако наиђемо на покварено дете, прво је питање, каква је мати? Мати носи одговорност пред собом и пред светом, а нема права да доноси одлуке при васпитавању и нези своје деце, које се врши изван породице у јавним школама. Како дакле да нема мати и она жена, која има макаква додира са децом, највише интереса у томе, какво

је уређење школе, какви су у хигијенском погледу простори, у којима се деца школују, какви су учитељи, који поред ње узгајају и подижу децу. Школа и кућа морале би радити у најтешњој узајамности, зато жена припада оној корпорацији, која решава о школи. Све добити модернога школства, као школе у шуми за слабуњаву децу, школе за душевно заосталу децу, затим оснивање одељења за децу, која су нарочито обдарена, све би то захтевале жене, јер испуњавање тих захтева не би користило само њиховој деци, него заједници, у коју би ступили душевно и телесно јаки људи. Врло потребно постављање школских лекара, васпостављање продужних школа за мушку и женску децу, саветовање при избору позива — све су то ствари, које хитно позивају жену на рад у општини. Установе, које помажу децу сиромашних слојева, као ђачке трпезе, бесплатне школске приборе и т. д. — све би то пропагарале жене, кад би им се отворила врата у општинске управе.

Кад посматрамо социјалну страну општинске управе, видимо, да је пуно питања која су у најужем додиру са здравим породичним животом. Једно од најважнијих је питање о становима и за сада најпрече. Са уредбом није могуће решити ово питање, него само трезвеним радом. И ако су уредбе ту, врше се велике шпе-

кулације са становима. А те се шпекулације могу сузбити само на тај начин, ако општине почну зидати станове, које би издавале по умереној цени, а то на тај начин да приморају на грађење оне редове грађанства, који су се у садањем тешком времену обогатили. Реквирирањем није могуће доћи до потребног броја стинова. Поред тих зграда које су власништво општине, општина би могла да да иницијативу да се створе задруге, које би градиле станове за своје чланове у општинама. Општине би морале увести инспекцију станова, у које би морале ући и жене, јер жена најбоље уме да оцени удобност стана, који је један од највећих услова за срећан породични живот.

Што се тиче старања о сиротињи, жене би тражиле да општина установи склоништа и заводе, који су достојни човека, да не би просјачили од куће до куће, те понижавали себе и остало друштво.

Једна важна задаћа општинске управе јесте заштита деце и младежи и то у најширем смислу овога питања, т. ј. заштита почевши од одојчета до одраслог младића. Ако погледамо положај у иностраним напреднијим државама, онда видимо, да управо у том питању општина много успешније може да ради него држава. Смртност одојчади знатно би опала, ако би било мајкама загарантовано, да

могу родити у здравим и уређеним околностима. Ако мајка мора да роди у влажном и загушљивом простору, у оскудици најпотребнијега рубља, у помањкању довољно хране, без стручне неге, искључено је да би овај најтежи моменат њен, без опасности за дете и за себе прошла. Неопходна би била потреба, да има свака општина бар неколико установа, у којима би се издавало добро млеко за децу у првим годинама живота. У овом времену мора дете добити толико физичке снаге, да му је обезбеђена могућност снажнога развоја. За децу која су данас препуштена улици, општина мора установити склоништа и забавишта, која би им барем у неколико надокнадила дом. За одраслу децу, која су већ завршила школу, потребно је установити читаонице и библиотеке, да би се одвратила од кинематографа, рђавог друштва и гостионица. Као зеницу у оку морала би општина чувати младеж и пружити јој могућности, да се оснажи и физички и душевно. Нарочито после овог страховитог рата треба омладини поклониту двоструку пажњу. Ко ће боље вршити ове задаће од жене, јер свака жена, била мајка или не, носи у себи већ ону природну благодет материнске љубави, која тражи да се излије. Женама, којима није суђено да остваре материнство индивидуално, отворило би се широко поље социјалнога материнства.

Морам да нагласим још једну врло важну социјалну страну општинске управе: борба против алкохола и ноћних локала. Алкохол је извор свађе, он је страшна куга која подгриза читаве генерације. Жене би водиле најуспешнију борбу против алкохола, јер оне су највише искусиле његове рђаве последице. У уској вези са алкохолом су ноћни локали, који се крију под заводљивим насловима и који највише упропашћавају младеж, јер живи у варању да се баш у оним локалима показује прави живот. Непосредно из борбе против алкохола и ноћних локала долази борба против проституције, јавне и тајне. Проституција не обешчашћује једино оне жене, које су јој подлегле, него све остале жене, јер проституција руши баш оно, што је најсветије: материнство. Жена не би била у овом питању строг судија, него би била спаситељ и вођа жртава данашњих социјалних прилика.

И општинска апровизација је једна задаћа, у којој би се жене могле успешно упослити. Апровизација мора се старати не само за довољно подмиривање трга него и за регулације цена и за хигијенске просторе, у којима се продају животне намирнице. Овој задаћи могле би жене посветити своју способност и увиђавност. Код овога питања умесно је напоменути и ону врсту апровизације, коју с времена на време врши општина и за коју се

троши пуно општинског новца. То су банкети и вечере за које издају општине из својих благајна општинске новце, у корист оних, који су најмање потребити. Док имамо на сто хиљада сиротне деце, док је хиљада и хиљада инвалида необезбеђених, док станују породице у подрумима и шталама, не би се могло дозволити трошење општинског новца у сврху непотребних банкета. Уверена сам, да жене не би нико дозволиле да се новац, који је заједничка имовина, троши у овакве сврхе. Нахранити гладне, то је хришћански, а нахранити до грла сите људе је неопростив грех.

Има још пуно питања у општинској управи која су важна за жене. Немојте мислити да су ова тражења која сам навела, утопије. Не, ова тражења, су реални захтеви који су у другим државама већ давно приведени у живот. У овим културним државама, са малим изузетком, жене су већ у општинским управама, где показују пуно агилности и енергије код свих задаћа, које су биле горе наведене. Уверена сам даље, да би жене у вишој мери штитиле начело, да се код рада за опште благостање не сме водити рачуна о страначко-политичким интересима. Жене се не би никад и нипошто далә завести, да одбаце неко добро једино због тога, што је то добро предложила њима политички противна странка: жене би утицале

помирљиво и спречавале би корупцију и странчарство.

Тражимо опште, једнако, пасивно и активно право гласа за све жене, за све државне и општинске корпорације. Не тражимо га из неких страначко-политичких мотива. Из истога разлога накнадно протестујемо против таквог женског изборног права, какво је поклонио лањске године министар Корошец само словеначким женама, јер не допуштамо да заоставља остали део жена. Једнако право за све! Зато ћемо ми и у будућности радити заједно и једнодушно, Не требамо више политичке заштите мушких, зреле смо да се штитимо саме. Нећемо да будемо више само супруге, сестре и мајке грађанина, него хоћемо да постанемо и саме грађанке. Једнаке дужности и једнака права — то су наши захтеви.

Штеби Алојзија.

Право гласа за жене инвалида и удовице

Госпође и Господо,

Од стране организационог одбора овога импозантног скупа стављено ми је у дужност, да вас упознам са правним положајем жене у нашем грађ. закону; да вам изнесем права удате жене и право наслеђа кћери и супруга. Сигурно је, да многима од вас није познато, колико је бедан положај жене у нашем грађ. закону. Изнета факта најубедљивије ће вам доказати колико је потребно да се данашњој, свесној српској жени да бар онoliko права, колико и сваком несвесном грађанину.

Ја ћу прво да вам изнесем положај удате жене. Ви ћете помислити да наређења грађ. закона, која важе за људе, важе и за жене. Не, није тако. У осталом сам ће вам закон најбоље казати.

§ 38. грађ. закона вели: Пунолетници, дакле, сви који су навршили 21 годину, сматрају се да су зрели и они могу сами своја имања држати, њима управљати и њима руковати и — располагати.

Овде се не прави никаква разлика да ли су пунолетници мушког, или женског пола. Пунолетне девојке и удовице имају по закону довољно и памети, да управљају својом личношћу и својим имањем. Закон им признаје потпуну правну способност за то.

Друкчије је са женом удатом. § 39. грађ. закона каже: младолетници се држе за недозреле и они стоје под особитом заштитом закона.

§ 920. грађ. закона: Младолетницима се уподобљавају сви они, који не могу, или им је забрањено сопственим имањем управљати; такви су: *сви ума лишени, пропалице, презадуженици*, чије је имање под стециштем и *удате жене за живота мужевљева*. Пунолетна девојка може да располаже својим имањем; кад се уда, закон је увршћује у луде, распикуће и банкроте. Између удате жене и суманутога нема никакве разлике, кад је у питању њихова правна способност, да управљају имањем. Удата жена постаје неспособна да управља својим имањем од тренутка, кад се венча. Али ако остане удовица, или се разведе, онда добија понова своју правну способност.

Закон не узима неку слабост, или лакоумисленост, што се обично пребацује женама као разлог, да јој се одузме правна способност да управља имањем, већ сам брак. Јер, кад би узимао слабост, или ла-

комисленост, никада жене не би постављао за стараоце њиховој деци, па чак и мужевима.

Изрично је казано, да је жена за живота свога мужа малолетна, и да за то без његова одобрења не може ништа да ради. Али шта је онда, ако је муж напустио жену, па отишао у свет, ако је осуђен, ако је проглашен за лудог, за распикућу, ако муж просто из пакости неће да одобри својој жени да она учини са својим имањем оно, што би јој било корисно. За то нема наређења, жени су везане руке, јер закон каже да је малолетна докле год јој је муж жив.

Жена нема права да се парнички без одобрења мужевљева, да тргује, да изда или прими меницу. Жена нема права да прода, да да поклон, нити поклон да прими без одобрења мужевљева. Чак кад је жена одређена за старатеља своме мужу, који је умно оболео, кад је у питању њено имање, она не може да се парнички без судског одобрења, ни да га отуђује, и то само зато, што има мужа, који је, додуше, несвестан и коме је она старалац, али који је *жив*. Као мужевљев старалац она може да се парнички за њега, али за себе не. Кад су њена права у питању, она не ради као старалац, већ као удата жена.

Куд се муж осуди на робију и заточење, он не може својим имањем управ-

љати док казну не издржи. Међу тим он мора да даје одобрење својој жени. Она не може ништа са својим имањем да ради, док јој муж не одобри, и ако он нема грађанске части.

Узмимо и овај случај. Кад се малолетник ожени по дозволи старатељског судије, сматра се да је оглашен за пунолетна по § 131 о старатељству и он добија мужевљу власт, али по § 141 истог закона има да му се постави старалац, који ће његовим имањем управљати. Његова жена, било да је малолетна, или пунолетна, долази под власт мужевљу, и како је муж малолетан, онда се мужевљев старалац и о њој брине.

Рецимо да се једна девојка од 24 година без родитеља, која је својим имањем самостално управљала три године, уда за младића од 17 година, како се то често у нашем народу дешава, она је удајом изгубила право да управља својим имањем и то се право не преноси ни на мужа, већ на његовог стараоца још четири године.

Из свега овог може да се види у каквом је страховитом положају пред законом удата жена у погледу располагања својом имовином. А сада да прегледамо права женска у наслеђу.

§ 397 грађ. зак. вели: „Деца мушка умрлог и њихови мушки потомци добијају први наследство; они искључују своје

сестре, оца, матер и све претке умрлога.“
 § 397. „Колико мушке деце има на то-
 лико се делова дели имање родитељско
 и свако лушко дете добија раван део. А
 женској деци у овом случају припада
уживање, снабдевање и присхојно удом-
лење по постојећем обичају.“

Жена по смрти свога мужа добија само
 право уживања, јер по § 401 грађ. зак.:
 Ако по смрти Србина не би остало ни
 мушког ни женског потомка, онда његово
 имање наслеђује његов отац. И сада у
 низу параграфа. чијим цифрама нећу да
 вас замарам, стоји: „Ако нема оца, онда
 припада рођеној браћи и њиховој деци,
 најпре мушкој па ако њих нема, онда,
 женској, ако ли и ових нема, онда ма-
 тери и сестрама.

— „Ако нема ни мушке, ни женске деце,
 ни оца, ни браће, ни њихова потомства,
 ни матере, ни сестара, онда наследство
 прелази на деда по оцу и на његово прво
 мушко, па онда женско потомство.“

— „Ако не би било деда по оцу, ни
 његова потомства, онда наследство пре-
 лази на прадеда по оцу и његове потомке:
 најпре мушке, па ако њих не би било,
 онда женске.“

— „Ако ових не би било, онда насле-
 ђује прадед по оцу и његово потомство,
 прво мушко, а ако овога нема, онда
 женско.

„Ако ни ових нема, онда наследство

прелази на очина чукундеда, или другог
 прадеда и на његово мушко, а за овим
 женско потомство.“

— Ако ни ових нема, онда прелази на-
 следство на материн род овим истим ре-
 дом и начином до колена шестог.

А ако ни материног рода по реду до
 шестог колена не би било, онда имање
 прелази на *удовицу!*

И мислите ли, госпође, да је удовица
 дошла до наслеђа икад. Не, никад. Јер
 по саопштењу једног старог, педесетого-
 дишњег, адвоката, судска пракса од 24.
 марта 1844. год., кад је овај закон обна-
 родован, до данашњег дана није имала
 ни једног случаја да је удовица наследила.

Овакву неправду женској деци не чини
 ни Ислам, јер је сам Мухамед одредио,
 да мушка глава у законитом наслеђу то-
 лико добије колико две женске. Дакле,
 женско дете по корану има право насле-
 ђа имања родитеља, само у пола мање
 од мушкараца.

Представите себи колика је неправда
 учињена жени по смрти мужевљевој. И
 он не наслеђује женино имање, али оно
 које је она као мираз донела; али, она
 не наслеђује ни оно што је заједнички у
 браку стечено.

Узмите само тип наше српске дома-
 ћице, која је од дана своје удаје као пчела
 у кошници сваким својим дахом допри-
 носила у кући. Колико људи за своју те-

ковину имају да захвале бодром чувању своје жене.

И на једанпут, по смрти свога мужа, колико таква жена мора да се осећа туђа на том имању за чију је тековину уложила толико своје душе, свога рада и бриге. Од целог имања она не може добити ни парченце у својину, већ добија непријатељским оком вршену контролу правих наследника, који могу бити рођаци из шестог колена.

И сада, драге госпође, данас у Србији која има преко 300.000 инвалида и 1,200.000 палих у рату — ја сам хтела да изађем пред вас са најтачнијим цифрама и потражила сам их на меродавном месту. На жагост, добила сам одговор, да само то један једини човек зна, који је сада у Паризу, а да оделсње, које се у једном министарству зове инвалидско, ни данас, после 2 године и 9 месеци нема тачних, података — дакле, у Србији има тако велики број удовица које је закон о наслеђу, као што смо мало час видели, тако страшно оштетио. И те жене без потпоре, без заштите, које су изгубиле своје домаћине и храниоце, смемо ли ми да оставимо у овако тешким приликама? Ми морамо да их уздигнемо. Не дајмо да оне буду потиштене и понижене.

Не допустимо да оне немају удела тамо где се о њиховој деци и њиховој породици решава! Јер, данас један дезертер који има

групу бирача за собом више вреди од свих тих мученица. Ето, да тога не буде више, ми, хоћемо право гласа. Ми хоћемо да и ми поред људи водимо рачуна о породици и да заштитимо права жена, матера и деце. То је наша и природна дужност, то је наше и природно право. Нико не може наше потребе и невоље боље да осећа него ми.

Нашим драгим сестрама, Словенкињама дато је право да бирају општинске чашнике, а нама Српкињама ускраћено је то, т. ј. да утичемо да се ова страховита скупоба сузбије и да се побољшају хигијенски услови у вароши. Веле, није време, жена још није зрела. Они мисле да Српкиња показује своју зрелост само кад је у невољи, а да је тада показала зрелост ни најокорелији противник нашег покрета неће одрећи.

Жена, која је прошла кроз страховиту школу рата, која је осетила све страхоте које је он донео, зрела је за политичка права и за једну *поштену* политичку борбу. Њој се оспорава то. Представите, госпође, једнога злочинца, који је извршио злочин са предумишљајем, па је кажњен смрћу, која му је путем највише милости замењена са двадесетогодишњом робијом. Као што то обично бива, робија се смањи на половину. Кад такав зликовац изађе из затвора и издржи петогодишњи полицијски надзор, он задо-

бија грађанску част и са њоме оно, што се оспорава вама, домаћице, које сте стубови својих породица и које сте умеле одгајити карактере, којима се цео свет диви и који ће док је света остати узорити пример љубави према отаџбини; вама, сељанке, које сте умеле своја поља обрадити, док су ваши мужеви и ваша браћа били далеко; вама раднице, које се јунечки утркујете са својим друговима и на вашим плећима још носите материнство; вама, учитељице, професори, лекари, инжињери, уметнице, књижевнице. Да, он има оно што се свима вама оспорава, а то је политичку зрелост и право гласа. Знајте да један окорели зликовац има више права него ви све.

Лепосава Максимовић Петковићка.

Право гласа за раднице

Устав, који се ових дана изгласава у Народној Скупштини, представља ругло и срамоту за доба у коме живимо. Покрај многих реакционарних одредаба које Устав у себи садржи, најреакционарнији је онај став који говори о политичким правима грађана.

Садања Влада, са већином народних посланика, продужила је вођење предратне политике према правима жене. По новом Уставу који се доноси после светског рата, у времену кад се у целој Ејакопи воде циновске борбе за промену друштвеног уређења, у томе времену Југословенски парламенат доноси Устав по коме једну половину људства друштва лишава свих политичких права.

Још пре светскога рата код нас у Србији у привредним предузећима, по фабрикама и радионицама, по канцеларијама и контоарима било је упуслено око (30.000) тридесет хиљада жена. Још и тада жена је била привредни фактор о коме је требало водити рачуна. Положај жене раднице, као и домаћице, био је пре рата ужасан и неиздржљив.

Појава светског рата, који је својим разорним дејством уништио цео привредни живот и бацио друштво у вртлог нових борби и тешкоћа, гурнуо је жену у страховито тежак социјални положај.

У току самог рата код нас у Србији, жена је била принуђена да на својим слабим плећима одржи цео привредни живот, у колико је он у току рата постојао, јер су сви људи били ангажовани ратним и војним дужностима. Жена је била остављена сама себи, да се стара о својој исхрани и о исхрани своје породице. Да би одговорила тој високој дужности, примивши на себе дужност и оца и мајке, жена се латила и најгрубљих послова, да би себе и своју породицу у животу одржала.

Данас, после рата, у времену привредне кризе, страховите беспослице и општег политичког хаоса, у времену када је живот безброј питања истакао, истако, на решавање, у том времену социјални, економски и политички положај жене у Југославији ужасан је. Данас у Југославији има неколико милиона жена које су остављене самима себи. И ми данас видимо да нема те професије у којој не ради жена. Да пођемо од радова који не изискују физичког замарања, па да завршимо са оним које и мушки организам веома брзо изнуре и истроше.

Погледајте све лепо рубље и одело што

носимо, све су то женске руке створиле. На томе послу, на срамоту министарства за социјалну политику, раде раднице по 10—12 часа дневно. Узмите производњу обуће и ту данас раде жене, па и женска деца. У штампарској, графичкој производњи, без обзира на оловну прашину, покрај човека ради жена па и девојчице од 12—13 година. По текстилним фабрикама, у фабрици за израду метала и ту ради покрај човека жена. При зидању велелепних зграда на високе скеле подиже се жена и ради с човеком заједно.

Заједно са гаравим рударима силази у дубока рудничка окна жена. Једном речју видите је свугде где ради и ствара са човеком заједно.

Нема те канцелерије, у којој жене нису ангажоване; узмимо пошту, телеграф и телефон; безброј жена ради по свима тим канцеларијама. Па само са колико пожртвовања и успеха раде жене као лекарке.

Погледајте позориште, па књижевност, свуда се јавља жена; жену видите као васпитачицу од најнижих до највиших школа.

Покрај свих тих послова жена је осуђена да и даље, покрај рада у радионици, или канцеларији, продужи рад у кући, њено је радно време безгранично.

Једном речју, жена у садашњици ствара сва културна и материјална добра дру-

штву, покрај тога она рађа и васпитава нове генерације.

Да, то ми дајемо друштву а шта нам оно пружа? Шта нам оно даје за толика добра што му стварамо?

Нама, које радимо и стварамо добра овој држави; нама, које рађамо и подижемо нацију, оспорава се способност политичког делања. Ми се лишавамо свих грађанских права, и ако на својим плећима осећамо најпуније све тешкоће које систем и начин данашње владавине на плећа народна сваљује.

Господи, која воде прву реч у политици, ми са овога збора довикујемо: да је жена свесна своје вредности у друштву и породици, и да она досадању потчињеност и обесправљеност неће трпети.

Ми с правом шражимо равноправност. Ми тражимо од друштва да нам оно призна сва права свог пуноправног члана. *Ми шражимо да најпуније учествујемо у доношењу свих закона.*

Питање војске, питање рата најпуније инсересује жену, као и човека.

Станбено питање, скупоба, све то погађа жену као и човека. Каква ће се финансиска политика водити, питање инвалиде, заштита матера, заштита радне деције снаге, све су то питања за чије правилно решење жена ће се најпуније борити. И најзад нема тог питања у држави, општини, опругу, или срезу,

које подједнако не тангира жену као и човека.

Протестујући најпуније против реакције, жене, раднице, изјављују најпунију готовост у борби за најпуније економско и политичко ослобођење жене, за економску и политичку једнакост оба пола.

Драга Стефановићева
књиговезачка радница

Право гласа за женс чиновнике

Бољим и ватренијим говорницама поверено је да изложе оправданост и потребу изборног права за оне категорије жена којима се то још увек оспорава, а мени је остављен посао много лакши и ствар по себи јасна: да докажем зашто право гласа треба да добију жене чиновници.

Први разлог за то налазимо у самом друштвеном положају тих јавно запослених жена. Оне имају исту стручну спрему и сасвим исте обавезе према држави као и мушки чиновници, улазе чак и у исте професионалне организације, где могу бити управни чланови и утицајни фактори при решавању — али на биралиште и у парламент не могу, него их ту као неупућене и политички малолетне још увек заступују људи. Међутим за гласање и политички мандат не траже се никакве изузетне способности и нарочите квалификације које жене чиновници својом интелигенцијом и вредноћом не би могле да прибаве; захтева се само једна маленкост која је ипак изнад моћи сваке, па и најученије жене, — да не буде женско,

јер привилегија мушког пола претежнија је у политици него ишта друго. За жену као личност и јавног радника ово је очевидно понижење.

Други је разлог мање идеалан а више практичан: жене чиновници траже право гласа колико ради свога личног достојанства толико и ради заштите својих професионалних интереса. Јер привилегован положај мушких осећа се не само у политици, где они имају све а жене ништа, већ и у јавној служби, где су женским чиновницама равномерно додељене само дужности, а знатно смањена права. Познато је да су жене све до скоро у свима струкама биле мање плаћене код нас него људи, и тек у последње време *почело се* радити на изједначењу плата. а потрајаће то ко зна докле и завршиће се ко зна када.

Али да се могао некако обрнути ред и жена пустити у парламент пре но што је ушла у поједине професије, сигурно је да учитељице, наставнице, женски лекари, железничарке, поштарке и т. д. не би у почетку имале много мању плату него њихове колеге, нити би се стављале законске сметње женском професионалном унапређењу. Жене као бирачи и посланици имале би тада непосредног и јаког утицаја на парламент као законодавно тело, и не би допустиле да их ни на који начин запостављају тамо где са мушкима

подједнако раде. Но само зато што не гласају и не улазе у парламент, жене чиновници принуђене су да заобилазним и спорим путевима захтевају иста права на рад, зараду и унапређење. Данас ти женски захтеви доспевају на надлежно место тек пошто се пробију кроз сва предсобља по министарствима и све ходнике и клубове у згради Парламента, и пошто се процеде кроз сва могућа партијска схватања и симпатије и антипатије посланичке према жени као другом полу и као чиновнику. Тек тако изломљени, ублажени и процеђени, женски захтеви излазе пред највиши форум, где заседавају и суде људи који већим делом имају готово исту духовну културу, исте квалификације и стручну спрему као и жене које их моле.

Трећи је разлог што људи, који сада имају искључиво право да буду у нашем парламенту, нити могу да осете, нити хоће увек да разумеју и извиде када се са женским чиновницама поступа некоректно. или се заузима такав став да се очевидно гази право и вређа начело друштвене правде. Један такав случај свакако је укидање половине дневнице удатим женама чиновницама; а и другога се по свој прилици још сећамо: кад су жене изван парламента морале посредним путем улагати протест против намере да се женско чиновничко особље редуцира и давање указа обустави. Вреди споменути и то да

су само жене изван парламента могле уочити и ову занимљиву ситницу у нашој београдској пошти. Тамо наиме једна категорија женских чиновника има доста малу плату, али добија накнаду за то у виду ноћнога дежурства, — док мушки поштански чиновници примају на каси толико да им је, по мишљењу њихових мушких шефова, сасвим непотребан тај службени додатак. Ово је само један пример из наше поште, а и по другим струкама вероватно би се нашло таквих интересантних компензација женама за минусе у плати. Но да су и жене шефови и законодавци, оне би се несумњиво буниле против свих могућих компензација, а нарочито против оваквих какве се дају њима.

Законодавна улога и виши положај у служби припадају, међутим, само пуноправном грађанском лицу; а докле год је парламент као законодавно тело искључиво политичког карактера, дотле и активни чланови његови морају бити представници појединих партијских група. Зато и жене чиновници треба да уђу у политику и да се политички определе, да не би увек остале неурачунљиве када се закони стварају, и са људима изједначене само онда када пред законом одговарају. Њихова девиза мора бити да помоћу права гласа, што у исти мах значи право власти, дођу до свих других права. Јер без права гласа не вреде много ни молбе,

ни жалбе, ни протести, нити ће се слушати женски оправдани захтеви ако иза њих не стоји једна организована војска раднога женског света, која пуноправно излази на биралиште и даје своје посланичке кандидате.

Да је то збиља тако видимо по овим земљама где жене већ имају своје право гласа. Тамо се њима поверавају важне улоге и оне у име појединих партија говоре у парламенту о питањима унутрашње и спољашње политике, — док овде код нас морају имати протекције и за то да би као прости посматрачи из публике добиле једну сталну карту. Тамо где жене имају право гласа, њих постављају за дипломате и министре просвете, а где немају, ускраћују им и нека мања, на пример директорска звања. Познато је и то да жене имају права на све положаје у Друштву Народа, док у неке европске и ваневропске парламенте ипак још не могу да продру. Међу таквима се налази и наш садашњи парламент, као што сви знамо, јер и наша влада никако не увиђа да су сви озбиљни и главни разлози за женско право гласа, а само неозбиљни и ситни прошив њега.

Интересантно је, међутим, да се у нашој средини обично резонује тако као да је увек у питању колико ће људи женским правом гласа да изгубе, а не колико ће жене тиме да добију. Зато се тако

упорно и тврдоглаво искључују из политике све категорије жена, па наравно и женски чиновници, којима иначе ни једна здрава памет не би могла оспорити ни спремину ни способност.

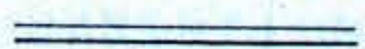
У осталом, да не идемо далеко, кад у најближем суседству имамо већ политички пуноправних жена: у Мађарској, Аустрији, Чешкој, од најновијег времена и у Грчкој, и вредело би знати јесу ли само југословенске жене толико ограничене да још не могу на биралиште и у парламентарну зграду међу посланике. Но како изгледа, та ограниченост неће бити на њиховој страни, јер оне би то могле, и неки недостатак увиђавности или ко зна чега мора да је на страни оних који им не допуштају ни једно ни друго.

Али југословенске жене имају стрпљење да чекају, и ма колико их са надлежног места одбијали, не могу им угасити велику и спасоносну наду. Њима непрестано лебди пред очима дуга листа са именима оних земаља у којима жене одавно или од скоро имају сва политичка права, и оне ту виде готове све државе Америке, па Исланд, Аустралију, Енглеску, Шведску, Норвешку, Данску, Финску, Пољску и још многе и многе друге. Не виде међутим Индију, Египат, Кину, Турску, Патагонију, Преторију и Централну Африку, али чују да се и тамо

подносе резолуције и примају ласкава обећања.

И жене Југославије, очекујући и надајући се, резонују од прилике овако: Кад није стигла да започне, наша држава очевидно има амбиције да заврши ону другу листу...

Катарина Богдановић.

Право гласа за сељанке

Госпође, госпођице и господо,

Када сте је видели на вашару, сабору — код кола и у колу; када сте је видели у пољу и на дому, при раду, јесте ли икада замислили да и њој — сељанци — треба дати право гласа, које је једва себи извојевао сељак, и ако у нашој држави сељачко становништво износи готово $\frac{4}{5}$ целокупног становништва.

На жалост, код нас је још у јеку неписменост; на селу је она огромна; и, ако би била везана политичка права за писменост, онда не би требало правити разлике између полова. Зашто тек неписмени мушки пол претпоставити женском писменом?

Демократији је циљ да нестане неписмених; али она политичка права не везује ни за порекло, ни за културни ступањ индивидуе. У погледу права гласања — изражавања народне воље — демократија тражи опште и једнако непосредно и тајно право гласа. Ко у том погледу подразумева само мушки пол, није демократа, већ полу демократа.

Код извесних дивљачких — некултур-

них, народа жене су после смрти мужевљеве спаљиване — код демагошких културних народа, жене се не спаљују после мужевљеве смрти, али се ипак убијају; јер шта значи живети без права у држави — то треба видети на селу. Оне племените мајке, које су угушујући своје сопствено „ја“ знале да бодре на отпор цео народ — оне племените жене које су остале без својих заштитника јер према данашњем друштвеном уређењу једино је заштитник породице — муж, отац, дакле мушкарац — све оне пате се данас на селу и остављене су на милост и немилост мушкараца — по готову као робиње.

А знате ли шта су баш те жене придобиле општој слободи? На страну то, што су хероје родиле, одгајиле и васпитале, на страну то што љубав ка огацбини мајка улева у душу деце, оне су у мучним и најмучнијим данима морале одолевати сили непријатеља, чувати и бранити добро на дому, док је војно мили и син драги крвцу пролевао на светским бојиштима, проносећи име и славу свога рода из краја у крај! Мислите ли да је дужност жене на селу у тим данима нашег општег страдања била мања од дужности мушкараца? Непријатељ се прво упутио селу; јер село даје све; од села зависи живот, оно даје храну. Жена на селу — сељанка — приморана је била да

ради за непријатеља, јер је она једино остала способна за рад на дому, а од мушкараца остали су само неспособни. Ја говорим о огромној већини преко оно неколико немиких изузетака можемо овде са презрењем прећи. Окупаторска власт је жену на селу у свему чинила одговорном. Она је власти одговарала за прикривање оружја; она је била одговорна за испуњавање сваке издате наредбе; она је кулучила и аргатовала, обрађивала земљу; купила храну и предавала непријатељским властима; она је носила пошту, и вукла камен за оправку друмова и чистила друмове од блата. Њој је чак поверено и кметство, где није било способних мушкараца и све то сељанка је без нарочите предходне спреме умела да посвршава и поред неге детета и старања о својој кући. Њене специфичне особине дозволиле су јој, да себи и својима и поред све строгости власти још и нешто привреди.

Уморни ратник могао је доћи још на гору кућу, но што је наишао. Поред ратне штете народ се на селу могао подићи релативно брзо и то једино захваљујући жени — сељанци. Сељанка нема политичког знања, она не зна за странке и за програме разних странака, али зар се може назвати политичким знањем оно злехудо познавање странака по имену и имену њихових вођа, као што то нала-

зимо код сељака — мушкараца? Сељанка види где је зло исто тако добро, као и сељак. И ја сам уверена да би сељанка, као и варошанка, оправдала наде које у њу полагамо.

Сељанка — удовица са својим сирочићима и данас је на селу без ичије помоћи упућена на себе саму; а када се ради заштите појави у општинском суду, онда у место правде наилази на председника, кмета, одборника и ћату, који знајући да пред собом имају само жену, без права гласа, дочекују је у најбољем случају само са неколико речи сељачког удварања које њу — сиротицу, само могу ражалити и огорчити. Сакупљене данас овде да уложимо протест, што данашњи уставотворци о женском праву гласа не воде ни мало рачуна, ми можемо бити сигурне у то, да ће нам и сељанке притећи у помоћ у праведној борби.

Жене са села и вароши борите се за своје право, јер држава није заједница само мушкога пола.

8—V—21 год.

Љубица Д-р Мил. Цермановића.

Мајка као политички раденик

Не, жени не треба дати право гласа. Нама су у првом реду потребне добре мајке. Али жена ако се баци у вртлог политичког живота, ко ће нам децу рађати, ко ће их васпитавати? Ко ће развити њихово тело и њихову душу најприродније и најбоље ако не њихова мати? Како ће жена да врши ту велику дужност, кад јој цело време буде заузето општим друштвеним питањима веће и мање важности? Још би суделовање жене у политичком раду било можда једна од слабијих сметња у правом позиву њезином — позиву мајке, али ми жену не дамо из куће! Ми нећемо да жену исцрпе тешки радови које данас врше *само људи* на пример фабрички радници: — да при тим пословима огруби и изгуби све своје нежне и лепе женске особине које су потребне за подизање деце. Нећемо да она од јутра до мрака троши своју физичку снагу и тиме утиче на дегенерисање рода свога, човека.

Још више смо противни да жене употребимо на *шупе* канцеларијске послове, који данас врше код нас *само* мушкарци

као чиновници свих струка, почевши од државних установа до приватних предузећа. Јер, ту се тек дегенерише жена и телесно и душевно! И на тај начин ми смо кривци који суделују на дегенерисању рода!

А ко ће да допусти да жена улази у такве струке, где се чине лакоумне пробе са њеним осећањима која тиме губе своју свежину, тупе, као што је то при лекарским радовима? Још мање ћемо да је пустимо у инжињерске послове. Откуд жена може да издржи непогоду и да се пење по скелама? То је ванприродно, то није за њу.

Од свих тих тако неприродних послова, штетних и по тело и по душу жене, а тиме посредно и по њен подмладак, — ми је чувамо!

А знате како смо је од свега тога сачували?

Најважнија тачка нашега законика старање о грађанину и подизању његовом јесте заштита жене као мајке.

Наше друштво је жену материјално обезбедило тако. да она никада не може доћи на ту мисао да због материјалних незгода врши злочин, уништавајући свој пород у самом зачетку. Оно је жени створило моралну и материјалну могућност да развија, а не да гуши ону своју јединствену тежњу која се у њој зачиње још дететом, тежњу да буде мати. Оне прве

лепе радње њеног детињства кад љушка и нија укочену порцуланску лутку, претворило је друштво у збиљу дајући јој могућности да нија и негује румено и љупко дете свога срца.

У данашњем нашем друштву жена је у доба ношења свога плода и после његовог рађања још за годину две брига државе. Држава се стара о храни и одећи ње и њена детета. Тако да за време кад је мајка од јутра до мрака потребна да буде посвећена маломе члану друштва — мајка је државна брига. Све способности свога духа, сву своју физичку снагу, сву своју бескрајну и велику љубав, она даје своме детету. То је њена обавеза према друштву и у том случају друштво има у њој свога најбољег обвезника: обвезника који му даје *нове чланове*. —

— А сад, господо! санитарет, просвета! — Све наше санитаретске и просветне установе, сви наши санитаретски и просветни закони, такви су да они новог члана друштва вољено дете мајке, у сваком погледу подижу и усавршавају.

Ми смо створили забавишта са великим светлим зградама, са способним васпитачима (жену нећемо ни у том случају ван куће!) све је то од мушкараца отишло, изишло из свога егоизма и све се посветило подизању новог члана и вољеног детета мајке.

Настава основне школе, средње школе,

средства којима се изводи, зграде у којима се она изводи, све је то по најсавршенијем систему, све је то предвидео наш закон, све је то прва брига наших просветних и санитетских власти.

Наше друштво није стало ни онде, кад пусти дете: девојчицу и дечка из школе на улицу у живот. Оно је по угледу на најнапредније народе створило читаонице, клубове, биоскопе, позоришта, литературу. Наши биоскопи са својим програмима одговарају потпуно душевном развоју детета, девојчице и дечка. Нема код нас опасних заводљивих ствари које ће разрити ту младу душу. Наша државна институција за социјалне ствари свом снагом будно се бори против тога. — Она је законом забранила суделовање наше младежи све до осамнаесте године при не одговарајућим филмовима биоскопским. Законом су забрањене опасне заводљиве књиге.

Страх матера је неоправдан кад њихова деца, и женска и мушка, ступају у прво девојачко и младићско доба, јер наше друштво не само за женску децу — што је много лакше, — него и за младиће потпуно постарало да на првом кораку наиђу на добре пријатеље и саветнике који ће их упутити у схватању и употреби њихове љубавне енергије.

И ми смо у срећном добу здравља и снаге мушкога и женскога подмлатка.

Мајка, и кад жени и кад удаје, нема потребе да се плаши од неких рђавих последица тих веза. Здраве везе, здрав пород, здрави и срећни чланови нашега друштва!

А све смо учинили само да нам та срећа тако велика, управо највећа и најважнија, обузме све наше чланове! Друштво је омогућило да прва љубав двадесетих година не буде прегажена у својој клици. Оно је оспособило човека за самосталан живот још у његовој двадесетој години, дало му и моралне и материјалне могућности да дође до лепе везе са женом коју му је природа изабрала.

Е, па шта ћеш, жено, више?

Твоје зрно пало је на плодно земљиште, исклијало, израсло, неговано најправилније и ево га где и само даје здрава плода. То јест твоје дете, које си ти тако силно волела, друштво је однеговало оспособило за живот најбоље и ево га где достојно врши свој природни и друштвени задатак,

Да ли је ово требало да буде подсмех?

Не. Него горак израз бола. Јер, сва ова срећа нашега друштва, напоменута горе као да постоји, не постоји, ње нема.

Злоупотребљена је женина снага као радника и приватних и државних установа. Изазвана је у рад јер је била потребица и јер су је требали. Сви груби

послови свих професија лако и без икаквог обзира дати су јој. Туп, машински апарат је жена као чиновник у нашим државним надлештвима. Није она *онде* где би јој се, давањем и њеним суделовањем у давању идеја и плана о извођењу њиховом, *бодрио дух*. — Не! Није она тамо. Пространо поље лекарскога рада у коме је она, — то нам историја казује, — из давних времена имала великих успеха поверено јој је с иронијом. Дугогодишње искуство жене, која је у својој кући стално чинила распоред и план, није нашло шире примање за јавни друштвени посао, јер јој је друштво до најскоријег времена тешко отварало врата за инжињерске послове. Све оно што би у жени развило и душу и тело, *јер она као мајка мора да буде развијена и у једном и у другом погледу*, све је то у данашњем друштву сасвим, или делимично, удаљено од ње.

А тек колико жене са болом у души врло често морају још у самоме почетку да угуше плод љубави своје само из материјалних разлога! Колики их је број које донесени плод морају са највећим напорима, у оскудици да подижу. И оно време кад мајка треба да је само уз дете, често га она два пута дневно, а још чешће један пут види!

Шта треба да кажемо о страху који мајка трпи кад види бледо дете после наставе из школе, или чудно узбуђено са

улице. Шта тај страх не шапће мајци: шта је све оно могло видети и доживети на улици!

А кад јој дете достигне младићско и девојачко доба, нема бриге материне која је тој равна. Ви, мајке, које ме чујете, а имате велику децу, ви најбоље знате шта значи оно доба вашег детета кад ви тако често преклињете: „Пази не иди тамо!“ „Чувај се тога!“

У оном најважнијем добу васпитања човековог мајка је усамљена, а гошво цело друштво прошив ње.

А говорило се, и непрестано се говори како се хоће мајка и добра мајка. Међутим, смело може да се тврди да је друштво ретко кад и ретко чим створило јој могућности да то и буде. Данашња жена као и мајка, да би испунила свој задатак како треба, има да се бори са врло многим незгодама.

Жена увиђа да је време да она сама дође до таквих места са којих ће моћи најлакше да ради на побољшању свога детета. — Прво средство су политичка права којима ће она да бира достојна заступника својих интереса у законодавна и управна тела.

— — — — —
Каже се да је политичко право опасно оруђе за жену.

Ја верујем да ће га жена у почетку невешто држати. То стоји до вежбе. Данас

ће га држати дрхтавом руком, после чвршће, док га једнога дана не буде држала у својој руци сасвим сигурно, и сасвим свесно тражила труло и болно место друштвеног живота. Друге припреме ни за какав рад нема до вежбе и то вежбе у самом раду. Лепо се то вели: „Ако хоћеш да научиш пливати, мораш скочити у воду.“

Ако ми данас свом снагом не урадимо да дођемо до тих и свих осталих окрњених и узетих права, прети нам опасност да ћемо једнога дана, као што се већ у нашој најближој прошлости десило, поново наићи на буру живота која ће нас немилостиво избацити из барке. И онда, многим од нас прети пропаст, многим животарење, а врло реткима потпуни спас.

Како ми је жао што морам са овога места да поставим једно питање које се тако често у друштву понавља: „Жена нема за то времена.“ И још ми је теже да одговорим: „Место на журеве ићи ћемо на седнице.“

Поштовани скупце!

Мало пре иза кулиса рекао нам је један господин како је наш збор некако нежан, женски, нема оштрога протеста.

— Треба да нас заплашите.

— Чиме? упитах ја.

— Штрајком, рече он.

— Штрајком? Према коме?

— Према нама, мужевима, он ми рече. Нисам му ништа одговорила, али сам помислила да би жена могла да штрајкује не према мужу, него према друштву, то јест, да не рађа децу, да не буде мајка.

А може ли жена да не буде мајка? — Не! Жена не може да не буде мајка!

Ми ћемо да штрајкујемо обратно. Даваћемо вам децу, али ћемо их од малена научити да у мајци виде своју другарицу и најбољу пријатељицу; и да с њом заједнички раде на усавршавању данашњег друштва.

Милева Милојевић.

ДУШКО Д. МАСЛОВАРИЋ
№ 506 БЕОГР.

1 БИБЛИОТЕКА „ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА“ 1

*Д. Масловарић
Београд 1957 г.*
ПРАВО ГЛАСА

ЗА ЖЕНЕ

БИБЛИОТЕКА
ДУШАНА Д. МАСЛОВАРИЋА
РЕГИСТАРСКИ РОД
СИГНАТУРА